

ITALIENISME LA I. D. NEGULICI (1812—1851)

DE

ST. CUCIUREANU

Primul pictor muntean „în sens occidental”¹ a participat la revoluția din 1848, s-a manifestat și în literatură și filologie, fără însă a fi reușit să se afirme prin lucrări excepționale în domeniile în care a lucrat. Totuși, considerând epoca, vicisitudinile personale și viața sa scurtă, poate că trebuie să se atenueze caracterizarea: „Vioi, impresionabil, dar cam superficial în toate, Negulici va aduce în oricare din manifestările sale ceva care la început va face iluzie, și va lua ochii, dar care, în afară de rare ocazii, nu va rezista la o analiză mai amănunțită”².

I. D. Negulici a trăit un timp în apropierea și sub influența lui Eliade Rădulescu. În 1846 a condus „Curierul de ambe sexe”. Publicându-și *Vocabularul român* (1848) îl dedică lui Eliade cu cuvintele: „Omăgiu la părintele literaturii române”. Atras de personalitatea lui Eliade, el cunoaște ideile lingvistice ale acestuia și le pune în practică, atât în scrierile premergătoare *Vocabularului*, cât mai ales în acesta.

Ca teoretician al îmbogățirii limbii române literare își fixează poziția încă din 1844, în prefața traducerii *Educației mamei de familie* (de L. Aimé Martin) în felul următor:

„Aș fi dorit să întrebuițez în această traducere o limbă mai bogată în termeni și în expresii, și mai curățită de slavonismuri, decît aceea ce am întrebuițat. Dar fiindcă întîiul interes al patriei este, ca niște asemenea scrieri folositoare să fie înțelese pentru fiecare român din toate clasele, m-am silit, cît mi-a stat prin putință, și a putut suferi această scriere, a întrebuița o limbă și un stil simple, fără însă a cădea prea mult în rugina veche.

Cu toate acestea, fiindcă limba unui popor este bogată în termeni numai atît precît mîntea lui este bogată în idei și în științe, și fiindcă cartea aceasta poartă în sine idei și lumini noi pentru român și pentru limba lui, firește se înțelege, că de multe ori m-am văzut foarte strîmătorat întru a da în românește cutare sau cutare idee, cutare sau cutare ziceri științifice sau numiri de obiecte pe care românul nu le mai are și le-a uitat. Atunci, cu toată voința mea de a fi simplu

¹ Acad. Gh. Oprescu, *Pictura română în secolul al XIX-lea*, București, 1937, p. 69.

² *Ibidem*, p. 69.

în termeni noi, am fost silit de a priimi ideile cu ziceri din limba maica limbii noastre, precum și numirile tehnice și de obiecte, dându-le însă terminația română." (p. IX).

Urmărind așadar ca scrierea să fie accesibilă unui număr larg de cititori, autorul mărturisește că va folosi o „limbă și un stil simple”, evitând de a cădea în ceea ce numește foarte plastic „rugina veche”, adică limba literaturii vechi. Dar progresul intelectual și tehnic îl obligă la împrumuturi de „ziceri” străine. Fără a practica la început un purism exagerat Negulici va tinde să înlocuiască „slavonismurile” cu împrumuturi latino-romance.

Declarația lui Negulici în problema neologismului reflectă poziția lui Eliade formulată încă în prefața *Gramaticii* (1828) în termenii: „Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală de la maica noastră moștenire și de la surorile noastre partea noastră ce ni se cuvine”. Deși în pasajul citat Negulici nu se pronunță explicit, ca Eliade, pentru împrumutul „de la surorile noastre”, în practică însă el apelează substanțial la limba franceză și la limba italiană, pe care a cunoscut-o în cei doi ani de ședere în Italia. Influența specială a celei din urmă asupra autorului, ca și în cazul lui Eliade, se va accentua cu vremea, culminând în traducerea *Călătoriile lui Gulliver* (1848) și în *Vocabularul român*, apărut în același an.

Fiind „unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Heliade”³, lexicul lui Negulici de origine italiană, sau cu aspect italian, este în 1844 (în *Educația mamei*), ca și la Eliade, mult mai puțin numeros decât cel francez. La această dată el folosește frecvent în grafie consoana dublă. Ex din împrumuturile latine și franceze este transformat, ca în italiană, în *es, qu > cu, sce > se, ct > t*. De exemplu: *esperință* (10), *excepție* (120), *exclusiv* (58) *executa* (73), *esprimă* (57), *estern* (135); *concuiste* „cuceriri” (289) paralel cu *concheta* (57) împrumutat din franceză, *cualități* (54), *elocuință* (23) în care *-entia* a trecut prin adaptare fonetică la *-ință*, *incuisitor* (283); *adolesință* (56, 90); *pitör* 'pictor' (143, 260). Au contingență cu italiana neologismele: *a corege* 'corecta' (32), *medic* (7) glosat *doctor*, *nobleță* (25). Sînt italianisme: *dramatic* 'dramaturg' (39), în care poate interveni și limba germană, *leție* (42) din *lezione*, refăcut după nominativul latin, *romanț* 'roman' (11) și *scalpel* (185) din *scalpello*.

Unele împrumuturi italiene se disting cu greu de cele latine sau franceze, ținînd uneori mai mult de latină altelei de franceză. Le includem în lista următoare, ca neologisme de proveniență multiplă, glosate de autor în josul paginii. Dăm această listă completă pentru motivul că glosările respective prezintă o importanță specială pentru istoria împrumuturilor lexicale în limba română. În 1844 Negulici glosează așadar cuvintele:

Abstracție, absurd, acustic, a admira, a adora, agent, album, amant, anarhie, animal, antagonism, apatie, arenă, a aspira, atelier, atribuție, automat, autoritate, baionetă, caet, a calcula, catastrofă, cauză, celibat, a circula, cleric, comod, companion, a concentra, considerație, constituție, contemplație, cor, cortegiu, a crea, creatură, creație, cultivator, curiositate, a decreta, definiție, delir, democrație, depravație, discordanță, discurs, echilibru, echipagiu, egalitate, elev, entusiasm, eră, estern, facultate, fatalitate, fibră, irenesie, general, generație, generos, geniu, gest, gimnastică, grațios, grobian, imaginație, impulsie, indefinit, individ, inferioritate, ingrăt, insectă, inspecție, inspirație, intelectual, jurisprudență, lavă, libertate, liceu, manifestație, maximă, mediocru, memorie, micstă, modern, oficialitate, origine, pagina, a paralisa, paternitate, pedant, perfectibilitate, perspectivă, poligamie, a predica, proeminență, a pretera, prerogativă, progres, punct, rație 'rațiune', reacție,

³ D. Popovici, *I. Heliade Rădulescu, Opere*, vol. II, p. 528.

relație, rezultat, rival, rutină, sacerdotal, a se scandaliza, silogism, simtom, spiritual, superioritate, suvenir, suveran, torent, tribună, triumf, a vegeta, viștu, voluntate, vulg.

Uneori autorul adoptă franțuzisme crude precum: *atitudă, memoare* 'memoarii', *relicuri* 'moaște', *șicană* etc. Purismul lui Negulici nu este însă, cum am spus, radical. El folosește și termeni nelatini precum: *dragoste, duh, cinstit, griță, rob, silă, slăvit, vecinic* ș.a., ca și Eliade.

În același an (1844) Negulici publică altă traducere din limba franceză și anume „romantul” istoric *Iudita franțeză sau Clotilda și Edmond* (de J. E. Paccard) Și în această tălmăcire împrumuturile sînt reprezentate, mai mult sau mai puțin direct și exclusiv, de exemplele:

Amăr (6), *coroană* 'coroană' (134), *cualitățile* 'calitățile' (14), *curagiu* (12), *exemplele* (5), *esperință* (61), *espresia* (85), *esprimă* (55), *espūs* (117), *estraordinar* (113); asupra lui *fantasmă* 'închipuire' (121) observăm că el se explică mai degrabă prin *fantasma* din italiană și greacă decît prin *phantasme* din limba franceză, cum se afirmă în *Dicționarul de neologisme*; *favor* („întîiul favor”) (6) < *it. favore* s. m., *iinefă, gest* (5), *gloria* (128), *leție* (446), *romanș* (i) *viștu* (5).

Anul 1846 marchează, în scrierile lui Negulici, o accentuare a orientării lui lingvistice spre Italia, orientare ce trebuie explicată prin alunecarea tot mai pronunțată a lui Eliade spre aceeași sursă. O probă sigură a influenței eliadiste la Negulici o constituie întrebuintarea de către acesta pe scară largă a consoanelor duble. Grafia cu geminate „a fost justificată de Heliade în chip variat la diferite date”⁴, însă la baza ei stă în primul rînd limba italiană. Astfel în *Iudita franțeză* (vol. II, 1846), Negulici scrie:

Alle (6), *celle, cellui* (7), *dette, dusse* (6), *ilaccăra* (7), *innimă, ințellege* (8) *melle* (8), *nelinnște* (7), *să ocupe* (8), *origine* (9), *perisse* (5), *suppus* (8), *talte* (9), *a se teme* (9), *țippet* (6) etc. Din aceeași scriere reținem noi italianisme: *desperația* (36), *disperația* (14), *esemplu* (50); *mizlocul* 'mijlocul' (7) este scris cu z, justificat de *miez* și de *it. mezzo*; *scudul* 'scutul' (29); *tinăr* adj. 'tandru' (7) „*tinărul amor*” (8) < *it. tenero*, semantic egal. Alți autori, printre care Maior și Eliade au și *tinerețe* 'tandrețe' după *it. tenerezza*.

Și în *Educația mumelor* (II, 1846) autorul nostru folosește consoanele duble. Din acest volum am reținut următoarele noi exemple, explicabile mai ales prin influența italiană:

angeli (169), *cadaver* (180) < *it.* și *lat.*, *canticul* 'cîntecul' (45) < *it. cantico*, *codice* [sing.] (92, 192, 193) < *it. codice*, *colori* [s. m. pl.] (149) < *it. colori*, *cristianism* (145, 236) < *it.*, *lat.*, *fr.*, *culminea* [s. f.] (87) < *culmine*; *discepolul* (220, 236) < *discepolo*, *esamin* (241), *esemplu* (133), *esilul* (146), *a esista* (133), *esplică* (153), *espressia* (181, 208), *essistința* (18), *esterminator* (109), *estravagant* (153), *faimă* 'faimă' (145) < *it. lat. fama*, *fisic* 'fizician' (174) < *it. fisico*, *mașină* 'mașină' (167) < *it. macchina*, *mediu-ev* (227) < *it. medio evo*, *monarc* (328) < *it. monarca*; *va naște* 'se va naște' (17) ca în italiană, franceză, latină; *period* [s. m.] (162, 207) < *it. periodo*, *politici* [s. m. pl.] 'oameni politici' (142) < *it. politici*, *pretest* (193), *a profuma* 'a parfuma' (126) < *it. profumare*, *punt* (16, 222, 226) < *it. punto*, pe lângă *punct* (163); *scelerateții* [genit.] (223) < *it. sceleratezză*, *secolul* (241) < *it. secolo*, *sfișit* 'scop' (178), calc după *it. fine* (scop), *simțiment* (47), calc după italiană și franceză, *sucesele* (133), a cărui grafie cu litere cirilice indică limpede pronunțarea italiană (cu dublu c palatal) a cuvîntului, *veritate* 'adevăr' (140) < *it. verità* și latină și franceză. Italiana și franceza contribuie la soluțiile: *baptezati* (301).

⁴ D. Popovici, *op. cit.*, II, p. 521 și urm.

după *baptisés* și *battezzati*; *renjunează* 'întinereste' (149), după *rajeunit* și *ringio vanisce*, *mareficență* (72) se explică prin it. *magnificenza* < lat. *magnificentia*.

La alți doi ani de la apariția scrierilor analizate mai sus, sub raportul lexicului, Negulici publică traducerea, după un text francez, a *Călătoriilor lui Gulliver*. Ea apare în același an cu *Vocabularul românesc* (1848), în două volume. De data aceasta, cum am afirmat mai înainte, italianismul traducătorului se adâncește, ceea ce înseamnă că el urmează consecvent exemplul aceluia care era și pentru dînsul ca și pentru alții „părintele literaturii române”. Eliade îl influențează pe Negulici nu numai lingvistic, ci și în preferințe literare, în idei politice, în critica socială etc. Astfel Aimé Martin, tradus de Negulici, traducere menționată și de Bălcescu, era un scriitor moralist și un critic social admirat. Autorul francez „făcea” pe atunci „epocă” în țările noastre, fiind familiar printre alții lui Ghica și Kogălniceanu⁵. Swift corespundea, de asemenea, orientării critico-sociale a generației de la 1848. Ideile reformiste ale scriitorului englez erau pe placul traducătorului său român care, după cum se știe, a participat la revoluția din 1848.

Semnalăm italianismele noi pe care ni le oferă *Călătoriile lui Gulliver* în versiunea lui Negulici:

adornat 'împodobit' (30, 31, 211) < *adornato*, *caos* (66) < *caos*, *chiar* 'clar' (31), *cimele* 'virfurile' (184, II 45) < *cima*, *commerciu* (129) pe lângă *comerț* (172) < *commercio*, *confrontîndu-l* (173) < *confrontare* 'a compara', *a conquistă* 'cucerit' (II 264) < *conquistare*, *consiliu* 'sfat' (141, II 134) < *consiglio* și lat. *consilium* *esactă* (42, 57), *eserciti* (36), *esilat* (68), *essortă* 'indeamnă' (15) < *esortare*, *estrordinar* (46), *feșta*, în „îmi joacă feșta” (179), *guerră* 'război' (60, 199) < it. *guerra*, fr. *guerre*, *linoul* 'inul' (93) < *lino*, *mahină* (170, II 49, 58), pe lângă *mașine* (228), *manovram* 'manevram' (201) < *manovrare*, *matematicii* 'matematicienii' (58, II 25) < it. *matematici*, *occidental* (61, II 120) (scris чч) < it. *occidentale*; *partituri* 'partide' (65, 216) < it. *partiti*, *reflessii* (142, 152, II 135) < *riflessioni*, *sabbatul* 'sîmbăta' (163) < *sabato*, dublul *b* explicîndu-se prin teoria lui Eliade privitoare la grafia cu consoană dublă în proparoxitone, teorie greșit motivată cu legea accentului din limba latină, *selvaci* 'sălbatici' (128) < *selvaggi* [pl.], *soldi* 'bani' (254) < *soldi* (termenul a rămas în limba română în numirile contabilești „sold creditor”, „sold debitor”, *tempeștă* 'furtună' (135) < *tempesta*, *usanță* 'obicei, uz' (88, II 100, 140) < *usanza*.

În volumul II al *Călătoriilor lui Gulliver* apar alte italianisme precum⁶: *abondanță* (186), *academici* 'academicieni', *acent* (14), *aproposito* (sic) (56), *aratru* 'plug' (54) < it. *aratro*, lat. *aratrum*, *arpe* 'harfe' (16), *cancelier* 'cancelar' (265) < *cancelliere*, *coronat* (88), *cran* 'craniu' (70) < it. *crano*, fr. *crâne*, *a culma* 'copleși' (102) (în „mă culmă cu”) < *colmare*, *cură* 'grijă' (222) în „au cură de” *hanno cura di*, *desbarcăm* (120), după it. *sbarcare* și fr. *débarquer*, *a differi*, în „nu differiam” (156), explicabil prin it. *differire*, *domestici* 'servitori' (16, 150) < it. *domestici* și fr. *domestiques*, *ecuilbru* (32), *fisicii* 'fizicienii' (31) < it. *fisici*, *irescheșă* (111) < *ireschezza*, *gerg* 'dialect' (182) < *gergo*, *ingenuitate* 'simplitate' (191) < *ingenuità*, *infortunar* 'nefericit' (255) < it. *sfortunato* și fr. *infortuné*, *jumătă* 'jumătate' (99), formă populară pusă în circulație de autor probabil și sub influența lui *metà* din italiană, *lavandă* 'spălare' (273) < *lavanda*, *licuoruri* (187, 188) < *liquori*, *magră* 'slabă' (86) < *magro*, -a, *manificință* (27), *mantéle* (259) < *mantello*, *mantella*.

⁵ Pentru date de amănunt, vezi D. Popovici, *op. cit.*, în care și bibliografia respectivă.

⁶ Pe cele întilnite și în volumul I al traducerii și deja înregistrate nu le enumerăm.

maritagiuri (221) < *maritaggi*, *medicina* 'leacuri' (67, 68) < it. *medicina*, lat. *medicina*; *narație* (57, 159) < *narrazione* și lat. *narratio*, *nativ* (98) < it. *nativo*, lat. *nativus*; a *preferi*, în „au preferit” (264) < *preferire*, *prejudețiu* (268) < it. *pregiudizio* și fr. *préjudice*; *pronunția* (162) < *pronunzia*; *regalare* 'dăruire' (223) < it. *regalare*; *sforța*, în „cu sforța” (28), *sforțam* 'forțam' (157) < *sforzare*, *spoliam* (270) < *spogliare*, a *stima*, în „te-ai stima” 'te-ai socoti' (111) < it. *stimare*, susținut de fr. *estimer*; *stanță* 'cameră' (51) < *stanza*, existent și acum în limba română în „a stanța o sumă de bani” (șt este influență intermediară germană), a *svapura* 'a evapora' (53, 57) < *svaporare*, *tintura* (53, 55) \wedge it. *tintura*, coroborat de fr. *teinture*; *vingători* (231), după it. *vincitori*, *vulnerat* (146) < *vulnerato*.

În 1848 I. D. Negulici tipărește la București acel dicționar cunoscut pe care îl intitulază semnificativ „*Vocabularu românii* --- de toate vorbele străbune repriimate pînă acum în limba română, și de toate quelle que sunt a se mai priimi d'acum înalte, și mai allesu în sciinte”. După dedicația „la părintele literaturii române”, autorul afirmă în prefață că „singurul scop al publicării acestui vocabular a fost de a facilita înțelesul cărților ce se tipăresc astăzi într-o limbă curată și radicală...”, adăugînd că „va fi o mare mîngîiere pentru autorul, că a făcut un mic serviciu literaturii române”. În continuare Negulici împărtășește intenția sa ca la a doua ediție, să dea „acest vocabular complet, cuprinzînd și toate vorbele cele cunoscute”. Intenția sa n-a avut urmare, încît astăzi putem face aprecieri doar asupra primei ediții a dicționarului. Este un dicționar curios, în primul rînd pentru motivul că autorul include în el, pe temeiul unui purism evident, un număr de termeni necunoscuți în limba română de atunci, sau avînd o existență sporadică, orală sau scrisă, este încă greu de precizat, în limba noastră cultă. În al doilea rînd Negulici, în naivitatea sa filologică, crede sau numai simulează această credință, că termenii de origine latină avînd circulație cultă au fost „repriimiți” în limba română.

În adunarea și, ca să spunem așa, prospectarea lexicului neologic pentru *Vocabularul* său, Negulici, ca și în scrierile precedente, s-a orientat spre latină, franceză și italiană. Însă deosebirea între atitudinea sa anterioară și cea din 1848 constă pe de o parte în accentuarea „radicalismului” lingvistic, pe de alta în folosirea pe scară largă a sursei italiene. În direcția aceasta influența exercitată asupra sa de Eliade rămîne incontestabilă. Ne propunem, în cele ce urmează, să o supunem unei analize atente, fără însă a risca precizări în legătură cu faptul dacă un vocabul sau altul avea pe atunci circulație sau era numai propus de autor, pe baza cunoștințelor lui de latină, franceză și italiană.

Consecvent cu criteriul său din 1846, împrumutat de la Eliade, Negulici folosește, conform mai ales cu italiana, consoanele duble ca în: *accedere*, *accelerare*, *accent*, *acces*, *accident* etc., scrise cu *cc*, ceea ce înseamnă că sursa era exclusiv italiană. În cazul lui *accedere*, paralel cu soluția italiană se dă și cea latină, indicată prin grafia *akcedere*; în *acclimatare*, *aprofundare*, *attac* ș.a., se imită grafiile italiene și franceză; în cazurile *accusație*, *afecție*, *anunțiere* etc., contribuie toate trei izvoarele arătate. Alteori, ca în *abastardire*, *acuarelă*, *alegru*, *alegrefă* etc., care sînt neîndoios italiene, dubleta din limba de împrumut este redusă, conform foneticii limbii române. Dimpotrivă autorul o extinde asupra unor cuvinte unde, cum s-a văzut, nu are o justificare istorică, ci una eliadistă, ca în *asemmenea*, *sunnete*, *opinnie*, *traggere* etc.

Pe ex- Negulici îl modifică, în continuare, în felul limbii italiene: *esaci*, *esagerare*, *esamin*, *escelent*, *escepție*, *escesiv*, *esil*, *espeditor*, *estraordinar* etc., deși nu toate cuvintele respective au la bază termeni italieni.

Se adoptă grafia *-s-* (pronunțat *z*), ca în latină, italiană, franceză: *accusare*, *causă*, *civilizație*, *esil*, *musica*, totuși *cazual*, *corroziv* etc. Acolo unde *-s-* era pro-

numțat în românește *s*, îl păstrează: *asemenea*, *desitate* etc., însă în neologisme se urmează grafia surselor de împrumut: *concessie*, *confessie*, *discussie*, *demissie*, cu abateri ca *grosieritate*, *imposibbil* ș.a.

În privința lui *qu* din toate trei limbile de împrumut, din două, sau numai din una, Negulici, inconstant cum este, șovăie între una, două sau trei soluții. Astfel propune: *akilon* (după franceză), *acuilon* (după italiană) și *acvilon* (după latina în pronunțarea românilor și a altor popoare). Pe lângă aceasta întâlnim soluții ca *ekilibru* (ca în franceză) și *ekuillbru* (ca în italiană), iar *acuarelă*, *elocuință* ș.a. (exclusiv ca în italiană). Pe de altă parte, în soluția dublă *acuilin* și *acvilin* nu se face apel la franceză.

Adaptarea la limba română a neologismelor latino-romance conținând grupul *sci* este pentru Negulici o problemă pe care nu se decide s-o rezolve într-un fel sau altul. Astfel pentru un termen ca *fascinatio*, el propune o primă soluție *fascinație* (după nominativul latin), a doua, *fastinație* (după norma lat. *scire* > rom. *știre*), a treia, *fașinație* (după it. *fascinazione* și nominativul latin, în *-ie*), preferată de autor.

Sufixul *-esse* din limba franceză îl transformă în *-eșă* potrivit normei fonetice: lat. *-itlo* > rom. *-e(a)șă*, având în vedere și soluția italiană *-ezza*, ca în cazurile *fortereșă*, *nobleșă*, pentru care pleca de la *forteresse* și *noblesse*, căci în italiană cuvintele acestea au aspectul *fortezza* și *nobiltà*. Alteori, ca de pildă în *gentileșă*, baza de plecare era italianul *gentilezza*, din care a fost împrumutat fr. *gentillesse*. *Politeșă* își are originea în fr. *politesse*, intrat în italiană sub forma *politezza*. Pentru *justeșă* ș.a. sursa este triplă: lat. *justitia*, fr. *justesse*, it. *giustizia*, reprezentând evoluția normală a bazei *justitia*, existent în italiană și sub forma cultă *giustizia*. Sufixul *-age* < lat. *-aticum* al neologismelor de proveniență probabil franceză este redat prin *-agiū*, după soluția italiană *-ag(g)io*: *avantagiū*, *cartilagiū*, *corsagiū*, *luragiū*.

Prefixul *des-* (it. *dis-*) se întâlnește mai frecvent decât *de-* (după franceză). Totuși între *descapitare* și *decapitare*, *descolorare* și *decolorare* etc. s-au impus ultimele forme. Pe *ce*, *ci*, autorul îl rezolvă cu *fe*, *fi* și *ce*, *ci*: *auspîiū* și *auspicîū*, *cilicîū*, *ospîiū* etc.

Pentru grupul *gn* din latină, corespunzător lui *gn* în italiană și franceză (pronunțat *n'*) autorul *Vocabularului* propune soluția grafică *nn*: *inconnîto*, *innorantă*, dar și *ignorantă*.

Trecînd la prezentarea materialului lexical de origine clar italiană, reținem următorii termeni:

Abastardire 'a strica starea primitivă', *accentare* 'a pune ton pe o vocală', *accesibbil*, *acces*, *accident* (toate scrise cu *qq*, conform pronunțării italiene), *acacîū* și *acacia* 'salcîm', *acclimatare* 'a aclimatiza', *acconciare* 'a se găti...', a-și pune concîul, concîura sau coifura', *acconciator*, *acconciatură*, *accuraleșă* 'îngrijire', *acuarelă*, *adornare* 'a împodobi', *alegru*, *alegreșă*, *allegro*, *alteșă*, *anunțiare*, *anno-tașe*, *antenași* 'cei născuți înaintea noastră', *appendice*, *appoggiatură*, *arpă*, *armatură*, *arrestare* 'a opri', *artifice* < *artefice* și lat. *artifex* 'meserias', *asociare*, *astuție* 'finete cu răutate', *atroce*, *audace*, *audacie* \wedge *audacia* și lat. *audacia*, *audacîos* (după *audacieux*), *aureu* < *aureo*, lat. *aureus*, *auspîiū* și *auspicîū*, *aussiliar* pe lângă *oucsiliar*, *avan-guardie* pe lângă *avan-gardă* < fr. *avangarde*; *bandieră*, pe lângă *bani-eră* \wedge fr. *banière*, *bate* 'vas de apă', *belveder*; *capace* paralel cu *capabbil*, *capricîū* paralel cu *capriș* (*capriccio* în pronunțare germană), *cartă* s.f. 'hîrtie', *cartilagine*, *cavală* 'iapă', *cimă* 'vertex', *codică* \wedge it. *codice* și lat. *codicem*, deși în ambele este de genul masculin; pe *collașe*, autorul îl echivalează cu termenul românesc 'gustare', ceea ce ne obligă să ajungem la it. *colazione*, avînd aproximativ același

sens, și nu la *collazione* care înseamnă cu totul altceva; *comic* s.m. 'actor comic' este la origine un latinism, dar el capătă o întrebuintare largă mai ales în italiană, deși substantivări de felul acesta întâlnim și în germană (Eminescu va spune *music* 'muzician', după aceleași surse); *congediu* 'voie', *confin* 'hotarul unei țări', *consequent* < it. *conseguente* și lat. *consequentem*, *consuetudine* paralel cu *consuetudă* (după lat. *consuetudo* și fr. *consuetude*), *cornică* [sf.] (poate după it. *cornice*), *cruciată* (după it. *crociata*); *dacapo*, *denunțiere*, *desoccupat* 'fără lucru', *desuetudine* (it. *des-* și *dissuetudine*) pe lângă *desuetudă* (lat., fr.), *discepol*, *discussie*, *efficace*, *ecuator*, *ecuație*, *ecuestru*, *ecuilibru* pe lângă *echilibru* (fr. *équilibre*), *elocuință* (după it. *eloquenza*), *inejă*, *ireschefă*, *lorță*, *furb*, *furberie* (it. *furbo*, *furberia*, intrate și în franceză), *gabbie* 'colivie', *gelosie*, *gendarm*, *gendarmerie*, *gir* 'ocol' < it. *giro*, de la care în rom. expresia sens *giratoriu*, *gambă*, *guerră* 'război' < it. *impaziență*, *inconnito*, *incuarto*, *indece*, *inflesibil*, *influire* 'a influența' cu varianta *influare*, *ignoranță* și *innoranță*; *languire* 'a lincezi', *largo locandă* 'locuință de închirial, han' și varianta curioasă *locantă*; *makină*, scris și *machină*, *manovrare* 'a face manevre', *massimă*, *melliorare* < it. *migliorare*, adaptat după fr. *améliorer*, *mesană* < *mezzana* 'vela din mijloc', *mistură* 'amestec', *monark*; *olivă* 'măslină', *olivu* 'măslin', *opperă* 'lucrare' și *operare*, *orizont* < *orizzonte*, *orchestră*, *ospățiu*, *pagiu* 'paj', *parentesă*, *pasagiu*, *patiență*, *caldarim*, *period* s.m. 'frază', *perplesitate*, *pontefice*, a *preferire* 'a prefera', *prest* „*promptus*”, *pretefă*, *pretest*, *pretestare*, *proibire* 'a opri', *punctualitate* pe lângă *punctual*; *residență*, *revestire* 'a îmbrăca', *romanță* 'cîntec tinnăr', *romanțier* 'autor de romanțuri'; *scalpel* 'cuțit de chirurgie', *scheletru* 'schelet', *schifă*, *scortă* 'escortă', *scortare* 'a scorta', *scritoriu* 'masă de scris', *sculpire* și *sculptare* 'a sculpta', *secol*, *selvă*, *sîdare*, *sit* 'poziție de loc', *somariu*, *spațios*, *speranță*, *spuntare* pentru care se dau sensurile curente și în italiană 'a se ivi, a se arăta, a se naște; a da colțul erbei, a da muggurul; a se ivi aurora', *stampă* 'tipăritură', *stanță* 'strofă', *cameră*, *stradă* 'ullită', *straniu*, *subordinare* 'a supune', *supplică*, *svaporare* 'a evapora', *sveniment* 'leșinare', *svenire* 'a leșina', *svenil* 'leșinat'; *terrață*, *trio*, *usanță* și *us* 'obicei'; *vergine* 'fecioară', *vestire* 'a se vesti, a se îmbrăca', *violență*.

Într-un număr apreciabil de neologisme înregistrate de *Vocabular* sursa italiană apare mai mult sau mai puțin concuroasă de cea latină și franceză. Cercetătorul întâmpină serioase dificultăți în identificarea izvorului prim. Socotim totuși că s-ar putea alcătui o listă, relativă, de termeni, în adoptarea cărora autorul va fi avut în vedere mai întâi paralelismul *italian-latin*. Considerăm că s-ar încadra în această listă neologismele:

amicizie (it. *amicizia*, lat. *amicitia*), pe lângă *amicie* (calc după *prietenie*), *antecedent* (it. *antecedente*, lat. *antecedentem*), *aratru* (it. *aratro*, lat. *aratrum*), *arcan* (it. *arcano*, lat. *arcanus*) 'mister'; *cav* (it. *cavo*, lat. *cavus*), *cellă* (it. *cella*, lat. *cella*) 'cămară', *custod* (it. *custode*, lat. *custodem*), *custodire* (it. lat. *custodire*); *deposiț* (it. *deposito*, lat. *depositum*); *elogiu* (it. *elogio*, lat. *elogium*); *faceție* (it. *facezia*, lat. *facetia*) 'glumă', *facil* (it. *facile*, lat. *facilem*), *famă* (it. *fama*, lat. *fama*), paralel cu *saimă*, *iastidiare* (după it. *fastidio*, lat. *fastidium*) și verbul *fastidire* „a căusa desgust, neplăcere, tediu, urit”, *fine* (it. *fine*, lat. *finem*), *flagel* (it. *flagello*, formă cultă, pentru motivul că grupul *fl* nu evoluează spre *fi*, ca în *fiore* > *fiore*, lat. *flagellum*); *grație*; *idil* (it. *idillio*, lat. *idillium*, paralel cu *idilă*, după franceză), *imagine*, *immortal*; *martiriu* (it. *martirio*, lat. *martyrium*), *matematic* (it. *matematico*, lat. *mathematicus*) 'matematician', *mêndic* (it. *mendico*, lat. *mendicus*) „cerșător”, *mêndicare* (it. lat. *mêndicare*), *mur* (it. *muro*, lat. *murus*), *necesaru*, *negligență* (it. *negligenza*, lat. *negligentia*), *nubă* (it. *nube*, [i.], lat. *nubem*): *omittere* (it. *omettere* și lat. *mittere*), *onestate* (*onestă* și *onestatem*) și *onestitate*; *pallid* (it. *pallido*, lat. *pallidus*), *pennulă* (it. *pennello*, lat. *pennula*) 'pensulă', *pernicios*

(it. *pernicioso*, lat. *perniciosus*), *posessor* (it. *possessore*, lat. *possessor*), *principiu* (it. *principio*, lat. *principium*) 'început' și *princip*, *psalteriu* (it. *salterio*, lat. *psalterium*), *renunțiere* (it. *rinunziare*, lat. *renunziare*), *spectacol* (*spettacolo*, lat. *spectaculum*), *spirrit* (*spirito*, lat. *spiritum*), *spoliare* (*spogliare*, lat. *spoliare*) 'a jefui', *studios* (*studioso*, lat. *studiosus*); *tempeștă* (*tempesta*, lat. *tempestas*) 'furtună', *torace* (it. *torace*, lat. *thoracem*); *van* (*vano*, lat. *vanum*), *velă* (*vela* și lat. *vela*), *veritate* (*verità*, lat. *veritatem*), *vițiu* (*vizio*, lat. *vitium*).

În alte cazuri izvorul italian este susținut mai ales de cel francez: *complice* (it. *complice*, fr. *complice*), *costum* (it. *costume*, fr. *costum*) 'costum de haine', *eventalliu* (it. *ventaglio*, fr. *éventail*), *femelă* (it. *femella*, fr. *femelle*), *imediat* (it. *immediato*, fr. *immédiat*), *politecnic* (it. *politecnico*, fr. *polytechnique*), *reliev* (it. *rilievo*, fr. *relief*), *simultaneu* (it. *simultaneo*, fr. *simultané*) etc.

Materialul lingvistic aici prezentat ne oferă imaginea unui autor tributar îndeosebi lui Eliade Rădulescu. Știrile istorice asupra lui I. D. Negulici arată că el a făcut parte din grupul eliadist. Mai mult însă decât alții el a acceptat substanțial teoriile și practica lui Eliade privitoare la problema, la ordinea zilei pe atunci, a formării limbii române culte. Ca unul care a stat doi ani în Italia, alunecarea sa treptată pe panta italianismului progresiv al lui Eliade își are explicația logică. Multe din împrumuturile sale italiene au rămas ca o tentativă, pe cale ocolită, în direcția latinistă. Astăzi ele apar ca un document în plus asupra frământării cărturarilor vremii pentru a găsi modalitățile de modernizare a limbii noastre culte. Ca atare efortul lingvistic al lui Negulici îl înscrie printre patrioții generației din 1848, care și pe această cale s-au osirdit să ridice poporul din care au făcut parte. Dacă o bună parte din soluțiile lexicale și fonetice, mai ales, preconizate de el au rămas în epocă, cele mai multe s-au impus. Cele din urmă se întilnesc îndeosebi în scrierile publicate în anii 1844 și 1846. În 1848, cu *Călătoriile lui Gulliver* și *Vocabularul român*, maniera clar italianistă a autorului înseamnă o exagerare ce-l situează în afara căii de evoluție normală a limbii noastre culte.